

BORBE OD MAJA DO JESENI 1943. GODINE

Poslije napada na Voćin 17. brigada se nalazila na Točku, dominantnom visu u masivu Papuka, između Voćina i Zvečeva, odmarala se nekoliko dana i otpremala oružje i opremu zaplijenjenu u Voćinu.

Pošto je taj posao obavljen 17. maja brigada kreće u rejon Vrani kamen—Lutoč—Gornji Borki i sada je njen osnovni zadatak bio da štiti bolnice od mogućih napada neprijatelja.

Boravak u ovom rejonu iskorišćen je i za obuku, politički rad i uopšte za sređivanje i učvršćivanje stanja u jedinicama, pri čemu se najviše raspravljalo o iskustvima iz voćinske akcije.

Štab brigade je u to vrijeme također bio zaokupljen pripremanjem akcije na pruži Daruvar—Đulavec. U uvodnom dijelu zapovijesti¹⁴¹ za ovaj napad stoji i ovo:

»... 23. o. m. dobili smo naređenje preko radija od našeg Vrhovnog štaba, kao i od komandanta druga Tita, da rušimo ceste i pruge i da tučemo neprijatelja na svakom koraku. Svako naređenje koje je dobiveno od Vrhovnog štaba i od naše Divizije, naši borci XVII brigade uvijek su izvršili u potpunosti. I sada ovu akciju, koju smo odlučili da izvršimo, mi smo sigurni da ćemo izvršiti u potpunosti...«.

Za izvršenje napada određena je jedna četa 1. bataljona. Ostatak bataljona držao je položaje na liniji k. 197—mlyn u selu Koreničani radi onemogućavanja intervencije neprijatelja sa pravca s. Bastaji. Jedna četa 2. bata-

141 Naređenje štaba 17. NO brigade od 24. 5.1943. za napad na voz na pruži Daruvar—Đulavec, Zbornik, tom V, knjiga 15., str. 232.

ljona zajedno sa 1. bataljonom Kalničkog NOPOH¹⁴² zatvarala je pravac od s. Dulavec. Jedna četa 2. bataljona određena je u brigadnu rezervu. Kao ojačanje 1. bataljonu i bataljonu Kalničkog odreda pridata su po 2 teška mitraljeza.

Organizacija napada sprovedena je temeljito.¹⁴³ Mine na prugu su postavili diverzanti 3. operativne zone. Kada je naišao oklopni voz, eksplodirala je mina, koja je oštetila 2 od 3 vagona, poslije čega je četa 1. bataljona izvršila juriš i dovršila ono što nije učinila mina. Bio je to munjevit juriš, koji se stopio sa posljednjim odjecima jake eksplozije. Oklopni voz je uništen. Neprijatelj je imao 15 poginulih.¹⁴⁴ Zaplijenjen je jedan puškomitraljez, 5 pušaka, radio-stanica i još nešto razne druge opreme i materijala. Četa koja je vršila napad nije imala gubitaka.¹⁴⁵

U to vrijeme u Slavoniji su već sazreli uslovi i za formiranje novih jedinica. Još dok je 17. brigada boravila na Psnju, 17. maja formirana je nova, 21. brigada 10. divizije i Prvi slavonski korpus. U vezi sa tim došlo je do određene reorganizacije. Sedamnaesta i 21. brigada ušle su u novu, 10. diviziju. Za formiranje 21. brigade 17. brigada je iz svog sastava dala 100 boraca i rukovodilaca i 7 boraca za novoformiranu brdsku bateriju korpusa.¹⁴⁶

DEJSTVA U POŽEŠKOJ KOTLINI

Nakon formiranja korpusa štab korpusa je odlučio da razbije neprijateljska uporišta u Požeškoj kotlini. Ovo za neprijatelja važno područje bilo je branjeno nizom manjih uporišta, koja su se oslanjala na Slavonsku Požegu i

142 Izvještaj štaba Kalničkog NOPOH od 16. 5. 1943. o napadu na voz na pruzi Daruvar—Dulavec, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 232.

143 Arhiv VII, reg. br. 3-5, K. 1121.

144 Prema izvještaju Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 27. 5. 1943. u napadu 17. brigade na oklopni voz između željezničkih postaja Bastaji i Dulavec poginulo je 7 Nijemaca iz 187. njemačke rezervne divizije.

145 Arhiv VII, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 475.

146 Naredba štaba 1. slavonskog korpusa NOV i POH od 20. 5. 1943. o formiranju baterije; Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 282.

Pleternicu. Jako uporište neprijatelj je imao i u Kutjevu. U Požeškoj kotlini bilo je tada 4.000—5.000 pripadnika neprijateljskih formacija.

Prema opštem planu štaba korpusa trebalo je u prvom naletu likvidirati Vetovo i Kutjevo, zatim Kulu, Bektež, Poreč i Čaglin, a potom Darkovac i Ljeskovicu.

Prema zapovijesti štaba korpusa¹⁴⁷ od 25. 5. 1943, jedinice su dobile ove zadatke:

— 4. divizija: 18. brigada napada i likvidira uporište Kutjevo; 12. brigada osigurava napad sa pravca Požega—Kutjevo, Pleternica—Kutjevo i vrši demonstrativni napad na Kulu i Bekteže od Kutjeva i sa južne strane na Slavonsku Požegu;

— 10. divizija: 17. brigada blokira Kutjevo sa istočne, zapadne i južne strane da spriječi eventualni prodor, odnosno izvlačenje neprijatelja kroz borbeni poredak 18. brigade; 21. brigada postavlja zasjede na pravcima Kutjevo—Vetovo—Jakšić, Kutjevo—Orahovica—Bekteže i Našice—Pleternica.

Zapovijest za napad na uporište u Kutjevu štab 10. divizije¹⁴⁸ izdao je 26. 5. 1943. Pošto je primila zapovijest 10. divizije, brigada je izvršila pokret ka s. Kutjevu, ali je tokom marša primila naređenje od štaba korpusa da izmijeni pravac kretanja i kod s. Velike bude u ulozi korpusne rezerve. Sutradan, 27. maja u 14 sati štab 17. brigade izdaje zapovijest¹⁴⁹ za marš u rejon Kutjeva.

Napad na Kutjevo bio je određen za 28. 5. 1943. u 23.00. Brigadi je naređeno da njen 1. bataljon blokira uporište sa sjeveroistočne strane, 2. sa sjeverozapada i 3. bataljon sa južne strane.¹⁵⁰

Prvi bataljon imao je da se spusti od k. 396 preko k. 595 i k. 552, odakle pod zaštitom jedne čete, razvijene

147 Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 236. U borbama za Kutjevo i oko Kutjeva krajem maja 1943. angažovano je 13. bataljona; od toga 2 u napadu, 5 na obezbjeđenju, 3 bataljona i jedna četa u demonstrativnom napadu i 3 bataljona, bez jedne čete, u rezervi.

148 Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 256.

149 Pokret je izvršen po naređenju štaba 17. NO brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-5, K. 1132.

150 Zapovijest štaba 17. NO brigade od 27.5.1943. za napad na Kutjevo; Arhiv VII, reg. br. 34-1, K. 1129.

u streljački stroj, nastupa ka k. 444 i prema Kutjevu gребenom Kajderevac do k. 244, čime zauzima položaj sa jugoistočne strane uporišta. Drugom bataljonu je naređeno da se spusti preko k. 675—s. Grabovište—s. Mitrovac i blokira uporište sa sjeverozapadne strane. Treći bataljon je dobio zadatak da sa dvije čete blokira uporište sa južne strane i to jedna četa zaposjeda položaje na komunikaciji s. Bjeliševac—Kutjevo (ispred k. 194), a druga komunikaciju Kutjevo—Bektež, ispred k. 244. Jedna četa ovog bataljona određena je u rezervu kod štaba divizije.

Cilj takvog rasporeda brigade bio je da se neprijatelj, ukoliko ga bude na k. 444, razbije i tako učini bezbjednom pozadina jedinica koje napadaju na Kutjevo, ali i da se spriječi pokušaj proboja neprijatelja iz uporišta.

Napad koji je izvodila 18. brigada tekao je uspješno. Neprijatelj je za kratko vrijeme satjeran u pastuharnu i tu je 29. maja bio blokiran. U isto vrijeme brigada se pregrupisavala kako bi napad bio što uspješniji u večernjim satima.¹⁵¹ Neprijatelj je, međutim, iznenadno izvršio juriš iz konjušnica i probio se u pravcu Slavonske Požege. Sedamnaesta brigada je pokrivala veliki prostor pa zbog toga, a i uslijed nedovoljne budnosti i opreznosti nije osjetila pokret neprijatelja. Naime, veća pažnja posvećena je pravcu Kutjevo—Kula nego pravcu Slavonska Požega. Tako se desilo da je neprijatelj neopaženo prošao i da brigada nije izvršila postavljeni joj zadatak.¹⁵²

151 Izvještaj štaba 4. divizije od 2. 6. 1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o napadu na Kutjevo, s. Ferovac, Majur i Ljeskovicu, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 22; Izvještaj štaba 10. divizije od 8.6.1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o napadu na Kutjevo, Čaglin, D. Motičinu i Našice; Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 116. Krajem maja 1943. jedinice 1. slavonskog korpusa u ofanzivi za 6 dana u Požeškoj kotlini likvidirale su i razbile ili iz njih istjerale neprijateljeve snage u uporištima s. Kaptol, Vetovo, Kutjevo, Ferovac, Majur, Ljeskovicica i Čaglin, dok je s. Kulu, Bektež, Darkovac i Poreč neprijatelj napustio bez borbe; Zbornik tom V, knjiga 16, str. 7, 9, 18, 22, 39, 45, 112 i 116.

152 Izvještaj štaba 17. NO brigade od 1.6.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o napadu na Kutjevo; Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 7; Izvještaj štaba 18. NO brigade od 3.6.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o napadu na s. Kutjevo i Čaglin, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 45.

JEDINSTVO NARODA I VOJSKE

U ranim jutarnjim satima 30. maja brigada je izvršila pokret pravcem s. Kajdanovci—Grabarje, gdje je dobijeno usmeno naređenje od zamjenika komandanta divizije da se produži pokret i napadne slabija neprijateljeva posada u Čaglinu. U tom uporištu nalazilo se oko 50 neprijateljskih vojnika. Napad je 31. maja izvršio 2. bataljon. Treći bataljon osiguravao je pravac od Slavenskog Broda i rušio željezničku prugu Čaglin—Pleternica, dok je 1. bataljon bio u brigadnoj rezervi. Ovaj napad je izvršen prema zapovijesti štaba brigade izdatoj 30. maja u večernjim satima.¹⁵³ Napad je izvođen u četnim napadnim kolonama. Jedna četa je napadala željezničku stanicu Čaglin a streljački stroj se kretao u vidu potkovice kako bi se spriječilo da se neprijateljeve snage izvuku ka s. Migalovci. Ostale dvije čete nastupale su na uporište u kolonama sa istoka, odnosno zapada. Ovim četama naređeno je da upute po jednu desetinu sa jedne i druge strane uporišta kako bi se osujetio bijeg neprijatelja.

Zarobljena je kompletna posada i zaplijenjen 1 puškomitraljez, 46 pušaka, jedan automat i 14 bombi.¹⁵⁴ Poslije uspješno izvedene akcije jedinice brigade su se razmjestile u s. Milan Lug, Čaglin i Latinovac. Sutradan, 1. 6. 1943, po naređenju štaba 10. divizije¹⁵⁵ zajedno sa narodom iz sela Milan Lug, Migalovaca, Čaglina i Ivanovaca porušena je željeznička pruga od Čaglina prema Pleternici i Našicama¹⁵⁶ na dužini od oko 6 km.

Narod je i ovoga puta bio uz svoju, narodnu vojsku. Oni koji iz bilo kojih razloga nisu bili u operativnim ili pozadinskim jedinicama učestvovali su sa operativnim jedi-

153 Plan napada štaba 17. NO brigade na Čaglin od 30. 5.1943, Arhiv VII, reg. br. 43-2, K. 1129.

154 Izvještaji štaba 17. NO brigade od 31. 5.1943. i 1. 6.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o napadu na Čaglin, Arhiv VII, reg. br. 54-1, K. 1130, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 18.

155 Zapovijest štaba 10. divizije NOV i POH od 31. 5.1943. štabu 17. NO brigade za uništenje željezničke pruge Našice—Slavonska Požega, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 309.

156 Naređenje štaba 17. NO brigade od 1. 6.1943. za rušenje željezničke pruge Pleternica—Našice, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 16.

nicama u rušenju pruga, prekopavanju cesta, sjećanju stabala, radi zaprečavanja puteva i ometanja pokreta neprijateljske motorizacije. Mnogi su bili vođači jedinica za vrijeme noćnih marševa ili prilikom napada noću na uporišta i druge objekte. U svim prilikama narod Slavonije je dijelio sudbinu sa svojom vojskom i davao sve za borbu i pobjedu. I Hrvati, i Srbi, i Česi, i Mađari i drugi bili su jedinstveni u borbi za bratstvo i jedinstvo kao osnovnu zalogu svih uspjeha na putu ka konačnoj pobjedi.

BORBE OKO NASICA

Po završenoj akciji na pruži brigada se 2. juna razmjestila u s. Latinovac. Tu je štab brigade sutradan izdao zapovijest za napad na neprijateljevo uporište u Našicama.¹⁵⁷ U uvodnom dijelu zapovijesti, kao i u korpusnoj, ističe se da slavonske jedinice treba svojim dejstvima da pomognu i olakšaju položaj jedinica NOV i POJ u Bosni, Hercegovini i Crnoj Gori, gdje je bila u toku peta neprijateljska ofanziva, izvršavajući tako naredbu vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita.

Prema zapovijesti štaba 1. slavonskog korpusa od 2. 6. 1943. za napad na Našice određena je 12. brigada 4. divizije, bez jednog bataljona, dok su 18. brigada 4. divizije i 17. brigada 10. divizije bile u ulozi osiguranja od intervencije neprijateljevih snaga iz susjednih uporišta, a 21. brigada je imala zadatak da napadne neprijateljsku posadu u s. D. Motičina. Za ovu akciju angažirano je 13 bataljona, od čega 3 bataljona u napadu, 8 bataljona na obezbjeđenju i 2 bataljona u ulozi rezerve.

Na osnovu zapovijesti štaba brigade bataljoni su tvorili tri komunikacijska pravca: 3. bataljon u zasjedi ispred s. Vukojevci—k. 159—šumska prosjeka do Kelešnika radi sprečavanja intervencije neprijatelja iz Đakova ka Našicama i kontrole puta s. Vukojevci—Kršinci.

Drugi bataljon, ojačan 1. četom 1. bataljona, sa 2 teška minobacača, 4 teška mitraljeza, te vodom pionira iz 3. bata-

ljona, u zasjedi na komunikaciji i željezničkoj pruzi u s. Jelisavcu posjedao je dio sela prema Našicama, koji presijeca cestu, prugu i seoski put ispred s. Porečki Gaj. Jedna četa ovoga bataljona zatvarala je put koji vodi od pomenute ceste, kod k. 98 i k. 96 kroz šumu Trstenik, pa na cestu Našice—Đakovo kod s. Stipanovci. Jednom četom trebalo je posjesti dio šume Vukojevački gaj, kod s. Jelisavac.

Prvom bataljonu naređeno je da jednom četom zauzme linije lijevo od komunikacije prema potoku Stara Rijeka a drugom četom s. Velimirovac. Brigadno previjalište određeno je da bude u s. Vukojevci, s tim da mu neposredno osiguranje obezbijedi 3. bataljon, dok je mjesto štaba brigade određeno u šumi Porečki gaj. Sa bataljonima na zasjedi bio je zamjenik komandanta brigade. Naređeno je da položaje posjednu do 02.00 sata 4. 6. 1943, sat ranije od vremena predviđenog za početak napada na Našice. U Našicama kao posada se nalazila 4. obkopsarska bojna.¹⁵⁸

Tokom 4. juna neprijatelj je intervenisao samo od Osijeka. Drugi bataljon brigade, koji se nalazio na tom pravcu, uspio je razbiti neprijatelja i odbaciti ga u s. Našička Breznica. Tom prilikom je zarobljeno 58 domobrana i 5 oficira, dok ih je 15 poginulo, a zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 50 pušaka i 6 automata. U ovoj borbi iz 2. bataljona je poginulo 5 boraca: u selu Ribnjaku borac izviđačke patrole Joco Despotović rodom od Bjelovara, a u šumi Vukojevački gaj Svetožar Zivković iz sela Šaš, općina Staza, kotar Kostajnica, Ilija Mikelić iz s. Jasenaša kod Grubišnog Polja, Drago Savin iz s. Rasinja kod Ludbrega i Dušica Ljubišić iz sela Rogolja, općina Bučje, kotar Pakrac. Sve petoro poginulih sahranjeni su na položajima bataljona.¹⁵⁹

Ranjenih je bilo 14, među kojima su i Stevo Kašić, politički komesar čete iz 1. bataljona, Vojislav Čavić, ope-

158 Inženjerijska jedinica. Izvještaj Zapovjedništva 2. domobranskog zbora od 6. 6.1943. o napadu 12. NO brigade na Našice, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 367. Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 7. 6.1943. o dejstvima protiv Žumberačko-pokupskog NOPO i o akcijama jedinica NOV i POH u Slavoniji, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 368.

159 Napad na Našice, Arhiv VII, reg. br. 11-4, K. 1129.

rativni oficir 2. bataljona, Josip Tandarić i Jovo Kalaj-džija, komandiri četa iz 2. bataljona. Veliki gubitak predstavljala je smrt Svetozara Zivkovića, koji je u to vrijeme bio najbolji puškomitraljezac u 2. bataljonu. Ostale jedinice brigade nisu imale kontakte sa neprijateljevim snagama tokom borbenih dejstava oko Našica.

Poslije borbi za Našice brigada je izvršila pokret preko Krndije i Papuka i razmjestila se u selima Biškupci, Stražeman i Poljanci.¹⁶⁰

I u ovo vrijeme, kao i ranije, stalno se vodilo računa o tome da u organizacijsko-formacijskom pogledu jedinice, osobito čete, budu tako postavljene da u najboljoj mogućoj mjeri ostvare svoje borbene mogućnosti. Osobito se brinulo o rasporedu vatrenih sredstava koja mogu bitnije uticati na režim i snagu vatre. Zato se 9. 6. 1943, kako to stoji u naredbi¹⁶¹ štaba brigade, »zbog nepraktičnosti u radu ukida se Mitraljeska četa kao zasebna jedinica, s tim da se pojedina odjeljenja teških mitraljeza raspodijele po bataljonima ...«

Uvijek se mislilo na to da sredstva podrške budu na najboljem mjestu i na najpogodniji način upotrijebljena.

NAPAD NA SIRAC

U ravničastim predjelima Slavonije mogućnost upotrebe motorizovanih i oklopnih jedinica od strane neprijatelja stavljala je ponekad odrede i brigade NOV i POH u dosta tešku situaciju. Kada su to bili tenkovi, onda je sve to bilo daleko teže. U tom slučaju jedinice i narod su prekopavali komunikacije, zaprečavali ih rušeći stabla na dijelove koji prolaze kroz šumu, postavljali protivten-

160 Izvještaj 12. NO brigade od 8. 6.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Našice. Brigada je imala 14 poginulih i 22 ranjena, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 107, Izvještaj Zapovjedništva 2. domobranskog zbora od 7. 6.1943. o izviđačkoj djelatnosti na području Slavonske Požege i gubicima u posljednjim borbama oko Našica. U Našicama je neprijatelj imao 57 poginulih, 3 ranjena i 97 zarobljenih ili nestalih.

161 Naredba štaba 17. NO brigade od 9. 6.1943, Arhiv VII, reg. br. 7-3, K. 1131.

kovske mine, ako ih je bilo, i si. Teško je bilo doći do protivtenkovskog oruđa, kao najefikasnijeg sredstva u borbi protiv neprijateljskih tenkova. Kada se dobilo obavještenje da jedan takav top u svom sastavu ima satnija 1. gorskog zdruga 1. gorske divizije, koja se kao posada nalazila u s. Siraču, štab 1. slavonskog korpusa odlučio je da se ta posada likvidira i tako dođe do protivtenkovskog topa.¹⁶²

Ova akcija po cilju koji je postavljen razlikovala se od dotadašnjih dejstava. U osnovi odluke bila je ideja da se malim snagama izvrši napad a većim obezbjeđuje akcija, a neprijatelju koji eventualno krene u pomoć posadi u s. Sirač postavi klopka i nanese uništavajući udar.

Štab brigade je 11. 6. 1943. na osnovu divizijske¹⁶³ zapovijesti izdao svoju¹⁶⁴ zapovijest za napad na Sirač. Prvi i 2. bataljon određeni su za izvođenje napada, a 3. bataljon za obezbjeđenje napada od sela Badijevina.

Prvi bataljon iz mjesta razmještaja u s. Ratinac kretao se pravcem k. 505—k. 386—s. Pakrani—tt. 277—Dolovi do željezničke stanice. Čete su imale ove zadatke: jedna četa dejstvuje od željezničke stanice i upada u uporište kod puta koji vodi prema crkvi, nastojeći da se spoji s jedinicama koje prodiru s istočne strane; druga četa prolazi kroz otvor koji pravi 1. četa i likvidira bunkere na liniji željeznička stanica—»zidani grad« a potom i samu utvrdu; treća četa napada samu željezničku stanicu.

Drugi bataljon dobio je zadatak da dvije čete uputi pravcem k. 505—k. 386—mlin na potoku Grižina—mlin kod pruge, zatim da nastupaju prugom i da u visini »starog grada« posjednu prugu i cestu kod zaseoka Orešje i sprečavaju prodor neprijatelja sa te strane u »stari grad«. Jedna četa u tom cilju kreće se preko s. Grahovljana do ceste s. Dragović—s. Sirač, likvidira zaseok Orešje i nastavlja dejstva ka »starom gradu« da bi se spojila sa jedinicama koje napadaju »stari grad«. I 1. i 2. bataljonu pridato je po 5 teških mitraljeza i po jedan teški minobacač.

162 Zapovijest štaba 1. slavonskog korpusa NOV i POH od 10. 6.1943. za napad na s. Sirač.

163 Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 145.

164 Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 155.

Treći bataljon dobio je zadatak da izvrši pokret pravcem k. 486—k. 239—s. Grahovljani — preko pruge i postaje zasjedu na k. 172 radi sprečavanja eventualne intervencije neprijatelja od s. Badijevine, s tim da, ukoliko neprijatelj krene, bataljon razbije te snage i »na njihovim leđima« upadne u Badljevinu.¹⁶⁵ Za podršku 1. i 2. bataljona određena je baterija topova 65 mm. Početak napada preciziran je za 13. juni u 03.00 sati. Za pravac povlačenja po izvršenom zadatku određena je Ravna gora, a za komandno mjesto brigade — mlin na potoku Grižina.

Poslije oko četiri sata borbe tek je bio likvidiran neprijatelj u »starom gradu«. Glavnina neprijateljskih snaga bila je u osnovnoj školi. Do toga vremena 2. bataljon je izvršio svoj zadatak u potpunosti.¹⁶⁶ U toku borbe brigada je imala 2 poginula i 6 ranjenih boraca.

U izvještaju štaba divizije štab brigade u 07.20 ističe da će zadatak sigurno biti izvršen ako izdrže jedinice na obezbjeđenju. Nakon naknadno dobijenih podataka od potčinjenih jedinica štab brigade u 13.50 naređuje da se radi likvidacije neprijatelja u školi i na željezničkoj stanici izvrši temeljita vatrena priprema. Poslije ovoga na školu je topovska baterija ispalila 15 granata a divizijski minobacački divizion 10 mina, dok su 1. i 2. bataljon organizovali bombaške grupe, čije podilaženje je štitila sasrederia vatra puškomitraljeza i mitraljeza.¹⁶⁷ Nakon likvidacije škole naređeno je da se u 21.00 pristupi likvidaciji i željezničke stanice.

Napad je uspješno izveden. Već u 23 časa štab brigade je izvijestio štab 1. slavonskog korpusa da je neprijatelj

165 U borbenim dejstvima oko Sirača angažovano je 13 bataljona, od čega 2 u napadu a čak 11 bataljona na obezbjeđenju od intervencije neprijatelja iz susjednih uporišta. Od snaga na obezbjeđenju dva bataljona i jedna četa imali su zadatak da se prikriju i stupe u dejstvo tek kada ih neprijateljeve jedinice prođu. Da bi se što uspješnije pratio neprijatelj iz uporišta u Daruvaru i oko Daruvara u svrhu izvidanja određena je jedna četa.

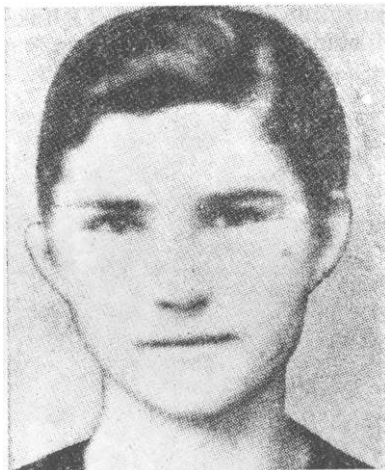
166 Izvještaj štaba 17. NO brigade od 13. 6.1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o toku borbe za Sirač, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 172.

167 Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 174.

u Siraču likvidiran.¹⁶⁸ Prvi bataljon je izvršio svoj dio zadatka dejstvujući upravo onako kako mu je bilo naređeno.

U toku borbe ubijeno je oko 50 neprijateljskih vojnika a zarobljeno 85. Zaplijenjen je i protivtenkovski top sa 22 granate. Pored toga zaplijenjeni su i 2 teška mitraljeza, 4 puškomitraljeza, oko 100 pušaka, 3 laka minobacača, jedna radio-stanica, 10.000 puščanih metaka i još dosta razne druge opreme i materijala.¹⁶⁹

Iz brigade je 15 poginulo i 40 ranjeno boraca i rukovodilaca. Među poginulima je i Persa Luke Bosanac, desetar u 1. četi 2. bataljona, rođena u selu Ceralijama. Poslije rata proglašena je za narodnog heroja. Poginuli su i Dragan Momčilović, zamjenik političkog komesara 1. čete istog bataljona iz s. Vrhovijska kod Sokolovca, i Savo Đurić, komandir 1. čete 1. bataljona iz s. Pakrana, općina Bijela, srez Daruvar.

Narodni heroj Bosanac Luke Persa, desetar 1. čete 2. bataljona. Poginula u napadu na Sirač 13. juna 1943.

U napadu na Sirač osobito se istakao komandir 2. čete 2. bataljona Branko Mišević, čija je četa zauzela »stari

168 Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 176.

169 Izvještaj štaba 10. divizije od 17.6.1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o napadu na Sirač, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 212, Izvještaj 17. NO brigade od 14. 6.1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o napadu na Sirač. Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 180, Izvještaj Zapovjedništva 1. gorske divizije od 15. 6.1943. o rezultatima napada 1. slavonskog korpusa na Sirač i Badljevinu, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 435.

grad«. ¹⁷⁰ Kada je, na primjer, pred postrojenom brigadom u Vočinu, poslije likvidacije tog uporišta, politički komesar divizije Vlado Janjić Capo upitao komandanta bataljona Milana Joku za najhrabrijeg borca, Joka je pred stroj izveo Branka Miščevića. U bombaškim grupama prilikom juriša na školu u Siraču veoma hrabrim su se pokazale Dragica Radojčić, Đuja Bosiočić, Bogdanka Njegovan i Ana Misi-rača. One su bile dobrovoljci bombaši i zajedno sa ostalim borcima iz bombaških grupa mnogo doprinijele da se lakše likvidira neprijatelj.

Sedamnaest djevojaka boraca 2. bataljona, sa političkim komesarom bataljona

Poslije likvidacije uporišta u Siraču brigada se jedan dan zadržala na Ravnoj gori, a potom se prebacila na V. Javornik, u sela Ožegovce i Branešće kontrolišući pravce i teren prema okolnim neprijateljskim uporištima.

170 Pri napadu na uporište u Našicama Branko Miščević je svoju četu samoinicijativno poveo u protivjuriš na neprijateljeve snage koje su iz Osijeka hitale u pomoć napadnutom garnizonu u Našicama. (Prema kazivanju Milana Joke.)

U to vrijeme 17. brigada je od oko 1.000 boraca u svojim redovima imala i 193¹⁷¹ žene. Dakle, žena boraca je bilo oko 20 odsto. Bilo ih je i na rukovodećim mjestima, kao na primjer Sarapa Dragica Crna, šesnaestogodišnja djevojka iz Lađevca, politički delegat voda u 3. bataljonu.

Od 15. 6. 1943. u narednih desetak dana brigada se nalazila na odmoru u selima Branešcima, Ožegovcima i Koturiću.¹⁷² Održavala se nastava i sastanci štabova i komandi. Štabovi bataljona su 16. juna sa komandama četa i borcima analizirali napad na Sirač. Bilo je i samokritike i kritike. Raspravljalo se o gubicima, koji su po mišljenju jednog dijela boraca bili veliki. Sutradan je u sastav brigade ušao Čehoslovački bataljon.¹⁷³ Od 18. do 21. juna izvođena je borbena obuka. Tih dana brigada je popunjena sa 93 borca koji su mobilisani po pozivu, što je bio dokaz da se nova vlast (narodnooslobodilački odbori) priznaje kao prava i jedina vlast. To je bio izraz novog kvaliteta i sadržine revolucionarnih promjena.

Dijelovi brigade su 22. juna bili u Badljevine i Siraču radi popune komore osnovnim životnim namirnicama. Tamo je u isto vrijeme održan i miting sa narodom.¹⁷⁴ U jedinicama je čišćeno naoružanje a preduzimane su i mjere zdravstvene zaštite i održavanja lične higijene. Izvedena je i vježba uzbune. Jedinice i starješine su se uvježbavali u što bržem izlasku na položaje za slučaj da se neprijatelj negdje iznenadno pojavi. Prvi i 2. bataljon su 27. juna bili na mitingu u s. Buču. Mitingu je masovno prisustvovao i narod iz okolnih sela.

171 Pregled brojnog stanja 10. divizije NOV i POH od 18. 6.1943, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 224.

172 Izvještaj štaba 17. NO brigade, od 7. 7.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o napadu na komunikacije Beograd—Zagreb i Lipik—Banova Jaruga. Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 68.

173 Formiran 3. maja 1943; izašao iz sastava 17. brigade oktobra 1943, kada je formirana čehoslovačka brigada »Jan Žižka«.

174 Operativni izvještaj štaba 17. brigade od 24. 6.1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 6-2, K. 1130.

DIVERZIJE NA PRUZI SU NASTAVLJENE

Tridesetog juna 1943. izvršen je pokret i jedinice brigade su se razmjestile u s. Čaprgince i Trakovac. Iz ovoga rejona pošlo se u napad na željeznički transport kod s. Rajić.¹⁷⁵ U napadu na transport učestvovao je 2. bataljon, dok je 1. bataljon vršio obezbjeđenje sa pravca Okučani, a 3. bataljon od s. Rajić.¹⁷⁶ Nešto prije 22 časa transportni voz od oko 30 cisterni goriva naletio je na postavljenu minu i bio izbačen iz kolosijeka.

Na mjesto akcije ubrzo je prispio oklopni voz od Okučana, ali je i on zaustavljen postavljenom minom. Međutim, nije bio uništen, jer je pred sobom gurao 2 vagona radi obezbjeđenja, pa su oni odletjeli u vazduh. Ipak nije mogao da pruži pomoć transportu, koji je bio sav u plamenu. U ovoj akciji 2. bataljonu su poginula 2 borca i 6 ih je ranjeno.

Poslije diverzije kod s. Rajić jedinice brigade dva dana su bile u selima Subocka, Livađani, Brezovac i Lovska da bi 3. 7. 1943. ponovno krenule u akciju na željezničku prugu.

Za mjesto nove diverzije određena je dionica između Lipika i Banove Jaruge. Štab brigade je 3. jula u 10.05 preko zapovijesti¹⁷⁷ naredio 1. bataljonu da ruši prugu prema s. Pakračka Poljana, 2. od Poljane ka željezničkoj stanici Bujavica—Brezine, 3. u oba smjera od željezničke stanice s. Bujavica—Brezine a 4. (Čehoslovačkom) bataljonu u oba smjera od željezničke stanice s. Kukunjevac. Da bi efekat rušenja bio što veći, bataljonima je naredeno da prugu ruše zajedno sa narodom iz sela Bujavica i Korita.

Te noći na dionici Lipik—Banova Jaruga željeznička pruga je porušena u dužini od oko 10.000 m, pa je saobraćaj bio u prekidu punih 8 dana. Bio je to veliki uspjeh.

175 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 4. 7. 1943. o napadu dijelova 12. NOU brigade na vlak i dijelova 17. NO brigade na vlak kod željezničke stanice Rajić, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 377.

176 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 1. 7. 1943. za napad na transport između Okučana i Rajića, Arhiv VII, reg. br. 41-1, K. 1129.

177 Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 43.

Mnogi transporti, kratki neprijateljevima jedinicama i borbenim sredstvima, sa znatnim zakašnjenjem su stigli na svoja odredišta.

Nakon ove akcije bataljoni su se povukli u sela Gaj, Antunovac i Brekinsku. Prije odlaska u ova sela štab brigade je ukazao na potrebu što boljeg spoljašnjeg izgleda boraca i starješina. Naređeno je takođe da se u ovim selima održe mitinzi sa narodom i da se pri tom izvrši mobilizacija.

*

Nešto prije akcije na željezničku prugu u brigadi je došlo do nekih kadrovskih promjena. Komandant 3. bataljona Branko Vuković i politički komesar bataljona Matija Rajdl¹⁷⁸ upućeni su, po naređenju štaba 10. divizije, na dužnost komandanta, odnosno političkog komesara Požeškog NOP odreda.¹⁷⁹ U bilo-goru¹⁸⁰ su bili upućeni jedan komandant bataljona i dva komandira čete. Bilo je takođe promjena i u 2. i 3. bataljonu: treće čete ovih bataljona izmijenile su svoja mjesta u bataljonima. Znatno broj prekaljenih boraca iz brigade je upućen u Požeški (50) i u Bilogorski odred (20). Težak je bio rastanak starih boraca sa brigadom. Osjećanje pripadanja jedinstvenom borbenom, kolektivu bio je nezamjenljiv moralni činilac za svakog borca i rukovodioca.

Na novu dužnost iz štaba brigade tih dana je otišao i dotadašnji načelnik štaba brigade Mihailo Mišević. Na njegovo mjesto postavljen je Ljubomir Vuković. Zamjenik komandanta brigade bio je Milan Joka, izuzetno hrabar omladinac iz Banije. U Slavoniju je došao maja 1942. u sastavu Banijske proleterske čete. Ova četa dala je zapažen doprinos narodnooslobodilačkoj borbi u Slavoniji, a njeni

78

178 Poginuo 1944. na dužnosti političkog komesara Požeškog; NOPOH.

179 Naredbom štaba 2. korpusa NOV i POH od 29. 6.1943. formirani, su u Slavoniji novi partizanski odredi: Diljski, Požeški, Daruvarski i Bilogorski NOPOH, dok su I i II odred dobili nove nazive i postali Posavski, odnosno Podravski NOPOH, Zbornik,, tom, V, knjiga 16, str. 300.

180 U toku NOR granica između 2. i 3. operativne zone bila je: r. Ilova—Grubišno Polje—Pitomača.

Tvorci ostaće uvijek u sjećanju naroda Slavonije kao veliki junaci.

Narednih nekoliko dana brigada je imala zadatak da politički radi na terenu i da u okviru takvog rada vrši i mobilizaciju. Sva ta aktivnost bila je podsticana planovima narodnooslobodilačkih odbora i partijskih i skojevskih komiteta na terenu. Već 6. jula je izvršen pokret za sela Trojeglava, Uljanik, Goveđe Polje i Golubinjak. Neprijatelj je samo pripucavao, ali nije preduzimao ozbiljniji napad. Predveče je bombardovao Trojglav. Noću 6/7. jula brigada je izvršila vatreni prepad na sjeverni dio Pakraca.

Na povratku sa područja rejona Daruvara jedan bataljon 17. brigade na željezničkoj stanici u s. Sirač uništio je 8 vagona i porušio željezničku prugu u dužini¹⁸¹ od oko 150 m.

NEPRIJATELJSKA OFANZIVA I MARS NA BANIJU

Sredinom jula 1943. Sedamnaesta brigada se nalazila xi selima Grahovljani, Branešci, Ožegovac, Zabrdske Prgomelje i Zabrdski Tisovac. Upravo tih dana neprijatelj je preduzeo ofanzivna dejstva na područje Bilo-gore i na zapadni dio Papuka.¹⁸² Sedma SS divizija »Princ Eugen« i 117. njemačka divizija, kojima su bile pridodate, prvoj dve, a drugoj jedna domobranska bojna, prikupile su se na prostorijsi s. Pleternica—Slavonska Požega—Vilić Selo (7. divizija) i na terenu sela Lipik—Pakrac—Sirač—Badljevinina (117. divizija). Zadatak 7. SS »Princi Eugen« divizije bio je da glavne snage usmjeri pravcem Orljavac—Bučko Kamensko i da se tu spoji sa 117. divizijom, čiji je pravac

181 Izvještaj štaba 10. divizije od 11. 8.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o borbama i akcijama od 15. 6. do 10. 8.1943, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 25; Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 7. 7.1943, o dislokaciji jedinica 2. korpusa NOV i POH, Zbornik, tom V knjiga 17, str. 395.

182 Naredenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 8. 7. 1943. štabu 10. divizije za napad na neprijatelja koji nastupa od Trenkova, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 76. Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 11. 8.1943. o dejstvima jedinica NOV i POH, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 413.

nastupanja bio od Pakraca. Pomoćnim snagama 7. SS divizija nastupala je ka selu Velika sa ciljem da ovlada linijom sela Bučko Kamensko—Biškupci—Velika i tim putem presiječe na dva dijela prostor Psunja i Papuka. Ovim bi se stvorili uslovi za dejstva na Papuk u zajednici sa 117. njemačkom divizijom. Njemačka 117. divizija dobila je zadatak da glavnim snagama dejstvuje pravcem sela Spanovica—Buč i u rejonu s. Bučko Kamensko se spoji sa snagama 7. SS divizije, a manjim, uglavnom mehanizovanim, da napreduje pravcem Sirač—Spanovica, razdvajajući planine Psunj i Ravnu goru, i dalje sa 7. SS divizijom preduzme čišćenje Ravne gore i Papuka.

Odmah po otpočinjanju nastupanja ove neprijateljeve snage su se sukobile sa 1. i 3. bataljonom 17. brigade kod sela Zabrske Prgomelje i Zabrska Glavica i sa 21. brigadom na liniji sela Orljavac—Lučinci, a pošto su ih potisli, spojile su se kod s. Bučko Kamensko. Tako je neprijatelj uspio ostvariti prvu etapu planirane operacije. Po naređenju štaba 10. divizije¹⁸³ bataljoni 17. brigade krenuli su u pomoć 21. brigadi. Kod S. Zabrske Prgomelje neprijateljeva grupacija¹⁸⁴ koja se kretala od Pakraca sukobila se sa 2. i 4. bataljonom 17. brigade. Borba je trajala cijeli dan. Bataljoni su odbili neprijateljevu pješadiju dok su se tenkovi probili preko s. Bučko Kamensko.¹⁸⁵ Neprijatelj je imao oko 70 poginulih a 2. bataljon 2 poginula i 8 ranjenih. Poginuli su Vaso Poznić iz s. Gradac kod Našica i Stojan Culić iz s. Ožegovci kod Pakraca.

Neprijateljske snage su 11. 7. 1943. prodrle od s. Buč u pravcu Orljavca i Striježevice a us. Poljakovci su se pojavili tenkovi. Neprijatelj napada u rejonima sela Borki, Bijela i na više mjesta na sektoru Psunja.

183 Naređenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 8. 7.1943, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 76.

184 Naređenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 9. 7.1943. zamjeniku komandanta 10. divizije da snagama divizije uništi neprijatelja koji se povlači prema Trenkovu, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 84, Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 22. 7.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o borbi kod Mrkoplja, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 230.

185 Izvještaj štaba 2. bataljona od 12. 7.1943. štabu 17. udarne brigade o borbi kod Prgomelja, Arhiv VII, reg. br. 17-3, K. 1132.

Na osnovu takve situacije štab 2. korpusa NOV i POH je 11. 7. 1943. u 19.25 sati štabu 10. divizije izdao zapovijest za dalja dejstva.¹⁸⁶ Sedamnaestoj brigadi naređeno je da se noću 11/12. jula 1. i 3. bataljon prebace preko komunikacije s. Bučko Kamensko—Voćin, posjednu liniju s. Mrkoplje—Mijajlije i održavaju vezu sa ostala dva bataljona, koji su se već nalazili na k. 856. Sa ta dva bataljona bili su zamjenik komandanta divizije i zamjenik komandanta brigade.

Dvadeset prvoj brigadi naređeno je da borbu prihvati samo u krajnjem slučaju, te da se povlači,¹⁸⁷ prema mjeri nastupanja neprijatelja u pravcu Papuka.

S obzirom na namjere protivnika štab korpusa je odlučio »da aktivnim dejstvom... ne dozvoli neprijatelju da iz okruženja jedinica prijeđe u taktičko stezanje i razdvajanje jedinica korpusa na pojedine grupe a zatim da ih počesno uništava«.

Na osnovu toga razrađen je plan da se snagama 10. divizije dejstvuje u dva različita pravca: 21. brigada u pravcu Papuk—Krndija—Dilj i dejstvima oko Papuka privuče na sebe pažnju neprijatelja dok se ostale naše jedinice ne probiju iz obruča; 17. brigada da se noću 11/12. 7. 1943. prikupi na prostorijski Ravna gora (k. 856), Krčevina (k. 787), odakle će preduzeti marš pravcem V. Javornik (tt. 718)—s. Grahovljani, dejstvovati u pravcu S. Kuku-njevac i izmanevrisati njemačko-ustaške snage na potezu sela Sirač—Španovica (Novo Selo)—Lipik—Pakrac i probiti se u Kričku planinu; odatle će nastaviti marš pravcem: Livadani—Kozarica—Plesno—Puška, gdje forsirati Savu, a zatim se preko Banijskog trokuta probiti na Baniju.

Sa 17. brigadom su se kretali štab korpusa, štab divizije i izvjestan broj partijsko-političkih radnika sa područja Slavonije. Navečer istog dana i brigada je krenula na izvršenje zadatka. U prethodnicu je određen 2. bataljon. Po stizanju u blizinu komunikacije s. Sirač—Dragović utvrđeno je da je cesta posjednuta jakim neprijateljevim snagama, te da na njoj ima i tenkova. Odluka štaba brigade

186 Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 108.

187 Dvadeset prvoj brigadi naređeno je da se povuče na liniju s. Vrhovci—Kruševo.

bila je da se izvrši proboj. Poslije kraćeg razmatranja situacije i priprema krenulo se u napad. U dvočasovnoj borbi izvršeno je nekoliko juriša, ali bez uspjeha. Ispresijecan i veoma nepogodan teren nije omogućavao jednovremeno uvođenje naših jačih snaga. U takvoj situaciji komandant korpusa je naredio da se prekine sa napadom a brigada vrati na V. Javornik, pa da se sutradan sistematski izviđa komunikacija Pakrac—Spanovica—Buč i na najpovoljnijem odsjeku izvrši proboj.

Sutradan oko 18 časova jedna njemačka kolona je krenula iz s. Branežci u pravcu V. Javornika. U to vrijeme je i 17. brigada pošla sa V. Javornika ka k. 326. Zamjenik komandanta divizije je naredio da se na k. 436 i 386 zadrže naši manji dijelovi radi sprečavanja napada s leđa, a sa glavninom snaga pođe u proboj. Time je u stvari otpočeo proboj preko komunikacije.

Njemačka kolona čije je čelo bilo na Brezovom brdu, rokirajući neke svoje jedinice, pokušala je udariti u bok 17. brigade, ali zbog magle Nijemci su odustali od te namjere. Njemačke jedinice koje su obezbjeđivale komunikaciju Ožegovci—Branežci nisu na ovom pravcu očekivale partizanske snage, pa se desilo da su od brigadne kolone mislile da se radi o nekoj njihovoj jedinici. Tome je doprinijela prije svega veoma ograničena vidljivost, pa je brigada bez borbe prešla komunikaciju. Nijemci su kasno shvatili da su prevareni. Brigada je nastavila marš pravcem Veliko brdo—Cievare i stigla do Hajdučke kose na Ravnoj gori gdje se zaustavila radi odmaranja.

Slijedeći zadatak 17. brigade bio je proboj preko linije sela Lipik—Bijela Stijena—Trnakovac—Okučani, koju su za odbranu pripremile i utvrdile tri ustaško-domobranske bojne i jedan njemački bataljon. Pokret brigade je otpočeo 14. jula oko 19 časova. Za mjesto proboja izabran je odsjek između sela Bjelanovac i Kovčevac. Oko 23 časa bataljoni su stigli u rejon proboja i u borbu su ušli iz pokreta. Iako je udar bio silovit, neprijateljska odbrana teško je slomljena. Neprijatelj je iz susjednih rejona krenuo u energičan noćni protivnapad. Međutim, dobro raspoređene, naše snage koje su obezbjeđivale proboj, odbile su njemački udar. Nakon nešto više od dva sata borbe probi-

jena je neprijateljeva linija odbrane. Poginulo je 30 nje-
mačkih vojnika dok ih je 5 zarobljeno. Brigada je imala 4
poginula, 9 ranjenih i 7 nestalih.¹⁸⁸

SRDAČAN SUSRET S NARODOM BANIJE

Pokret prema r. Savi iz rejona Jezerac—Stari vino-
grad nastavljen je noću 15/16. jula. Preko komunikacije i
željezničke pruge koje vode ka Zagrebu brigada se pre-
bacila bez većih teškoća. Marševalo se pravcem Stari vi-
nograd—potok Subocka—Torovi—s. Lipovljani—s. Ple-
sno.¹⁸⁹ Ispred brigade se ispriječila Sava, a preko rijeke bilo
je moguće samo ako se razbije neprijatelj u uporištima
Puška i Krapje. Podaci o njemu bili su vrlo oskudni. Zato
je štab brigade odlučio da se zaobiđe s. Krapje i likvidira
samo posada u s. Puška a potom plovnim sredstvima iz
s. Puška forsira Sava. Međutim, izvjestan broj ustaša iz
s. Puška je čamcima pobjegao preko Save a drugi prema
s. Zabarski Bok. Tako je brigada ostala bez čamaca. Ipak
situacija nije bila beznačajna. Jedna grupa boraca se u
nekom dotrajalom čamcu prebacila preko Save i u dva na-
vrata vratila desetak čamaca.

U s. Krapju bilo je oko 200 domaćih ustaša. Pošto je
posada iz s. Puška bila pobjegla, naknadno je odlučeno da
se i oni likvidiraju. Na tome su bili angažovani 1. i 4. bata-
ljon i 1. četa 2. bataljona. U toku borbe za Krapje,¹⁹⁰ pošto
su ustaše bile potisnute u crkvu, osposobljena je skela na
savi kod s. Krapje. Prebacivanje brigade vršeno je i sa oko
10 čamaca iz rejona s. Puška. U toku prebacivanja oko 12

188 Prema opisu i sjećanju general-potpukovnika Milana Joke, koji je tada bio zamjenik komandanta 17. udarne brigade.

189 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 22.7.1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 8-2, K. 1130.

190 Izvještaj štaba 10. divizije od 18. 7.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o razmještanju i dejstvima jedinica u toku neprijateljske ofanzive. Zbornik, tom V. knjiga 17, str. 181; Istorija 28. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 3-2, k. 1125; Izvještaj štaba 17. brigade štaba 10. divizije NOV i POH za period od 10. do 28. 7. 1943, Arhiv VII, reg. br. 11/2, K. 1130; Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 17. 7. 1943, o njemačko-ustaško-domobranskoj akciji u Zagorju i na području Psunj i Pa-puk, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 427.

časova iz Jasenovca je naišla kolona od oko 1.000 Luburićevih ustaša. U žestokoj borbi kolona je razbijena. Neprijatelj je pretrpio gubitke od 73 poginula i jedan ustaša je zarobljen. Prevoženje posljednjih dijelova brigade štićeno je vatrom dva teška mitraljeza i nekoliko puškomitraljeza.

Neprijatelj je u borbi za s. Krapje imao oko 100 poginulih, a zaplijenjeno je 5 puškomitraljeza, 92 puške i 7 pištolja. Brigada je imala 9 poginulih i 21 ranjenog.

Po prijelazu Save jedinice brigade razmjestile su se u selima Crkveni i Ivanjski Bok i Strmen, dok je 3. bataljon ostao na položajima u šumi. Slijedeći zadatak brigade bio je da se prikupi u s. Zelenik—k. 96 (Ilijina greda) radi daljeg pokreta.¹⁹¹ Na određeno mjesto stigli su samo 3. i 4. bataljon, dok su 1. i 2. usljed velikog zamora ostali u selu.

Kako je neprijatelj uglavnom znao položaj brigade, dijelovi 373. legionarske divizije rano ujutro iznenada su napali 3. i 4. bataljon.¹⁹² Došlo je do žestokog okršaja. Pošto su 1. i 2. bataljon odmah pritekli u pomoć, neprijatelj je razbijen i brigada je produžila pokret.

Prema njegovom izvještaju su iz stroja izbačena 22 vojnika, dok je prema brigadnom izvještaju imao oko 90 poginulih. Zarobljeno je 28 neprijateljskih vojnika. U brigadnom izvještaju zapisano je i ovo: »Neprijatelj je bio tako raspršen, da su ih čak i seljaci razoružavali«. Brigada je imala 7 poginulih i 6 ranjenih. U ovoj borbi istakao se 2. bataljon i 1. četa 1. bataljona.

Istoga dana brigada je prešla prugu i komunikaciju Dubica—Sunja i Sunja—Kostajnica i izbila u Baniju. Narod je sa oduševljenjem¹⁹³ prihvatio slavonske borce, isto onako kao što su Slavonci primili Banijsku proletersku četu kada je maja 1942. došla u Slavoniju.

191 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 22. 7.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o borbi na Ilijinoj gredi, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 232.

192 Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, knjiga I, str. 499, VII JNA, Beograd, 1957; Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 20.7.1943. o operaciji njemačkih i hrvatskih jedinica u Zagorju, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 502 i 507.

193 Narod Banije dočekao je Slavonce veoma srdačno. Arhiv VII, reg. br. 15-4, K. 1129.

Uveče je održan zajednički miting sa narodom.¹⁹⁴ Sutradan je izvršen pokret u sela V. i M. Gradušu, gdje je održan miting sa žetelačkom brigadom. Bila je to velika manifestacija jedinstva naroda i njegove vojske. Jedni su se spremali za nove borbe a drugi da ubiraju ljetinu. Brigada je boravila još i u selima Dodoši, G. i D. Klasniću, Brestiku i Trnovcu. Poslije napornih marševa i žestokih borbi najduže se odmarala u s. Klasnićima. Bio je to zaslužen odmor. Svoje živote na putu za Baniju dalo je 25 boraca dok ih je 29 ranjeno.

Povratak iz Banije početkom avgusta u Slavoniju teкао je bez teškoća i borbi. U sela Grabovac i Krivaja jedinice brigade stigle su 3. i 4. 8. 1943. U 2. bataljonu je za vrijeme večere došlo do iznenadne eksplozije, od koje su 4 borca poginula a 45 ih je lakše ranjeno. Brigada se 5. avgusta zadržala u selima Trnakovcu i Bobarama, odakle je izvršen pokret za sela Zabrdske Prgomelje, Zabrdski Tisovac, Zabrdski Popovci i Koturić, gdje se zadržala¹⁹⁵ do 10. & 1943.

Borci i starješine brigade su tokom jula, a i pri maršu za Baniju pokazali veliku izdržljivost i borbenost. Uslijedila je i pohvala Glavnog štaba NOV i POH, br. 22, kojom je pohvaljena 17. brigada, a posebno njen Čehoslovački bataljon za ispoljenu borbenost u borbama u Slavoniji i pri maršu za Baniju.¹⁹⁶

U jeku borbi pred odlazak na Baniju uslijedilo je veliko priznanje brigadi od Glavnog štaba Hrvatske. Početkom jula 1943. dodijeljen joj je naziv UDARNA. Vremena za slavlje tih dana nije bilo, jer je trebalo marševati, probijati neprijateljeve obruče, napadati i boriti se još upornije i žešće. Bilo je to zaslužen priznanje jedinici koja je do

194 Izvještaji štaba 17. brigade od 28. 7. i 4. 8. 1943. štabu 10. divizije NOV i POH za periode od 10. do 27. 7. i 14. 7. do 4. 8. 1943, Arhiv VII, reg. br. 11-2, K. 1130 i reg. br. 12-2, K. 1130.

195 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 20. 8. 1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 13-2, K. 1130.

196 Obavijest štaba 17. udarne brigade od 1. 9. 1943, Arhiv VII, reg. br. 23-2, K. 1131.

tada izvojevala vrlo značajne pobjede. Od svog formiranja do tog priznanja brigada je i u napadima na neprijateljska uporišta, i u zasjedama, i u odbrani ispoljila velike moralne i borbene kvalitete. U proteklom razdoblju uspješno se nosila sa neprijateljem.

U prvoj polovini avgusta 1943. još je trajala žetva. Treći bataljon je izvršio pokret za s. Bobare da sa pravca Okučani spriječi eventualni pokušaj neprijatelja da se domogne bogate ljetine. U ovom rejonu bataljon se zadržao sve do kraja druge polovine avgusta. Jedan od zadataka 3. bataljona bio je i da čisti taj teren od petokolonaša. Borbi u ovome periodu nije bilo, osim što je jedan autotaksi nalletio na zasjedu bataljona kojom prilikom su ubijena 2 gestapovca.

*

Popuna brigade bio je stalan zadatak a vršila se pred primanja dobrovoljaca i mobilizacijom. Jedanaestog avgusta 1. bataljon je radi mobilizacije krenuo na sektor daruvarskog kotara. Za tri dana mobilisao je oko 60 novih boraca. Pri povratku došlo je do kraćeg sukoba sa neprijateljem kod s. Sirača poslije čega je nastavljen pokret prema s. Lisičinama.

Kako su u to vrijeme jedinice 12. divizije napadale uporište u s. Bastajima, 1. bataljon je dobio zadatak obezbjeđenja od intervencije neprijatelja sa pravca Daruvara. U borbi koja je na ovim položajima uslijedila zarobio je 10 neprijateljevih vojnika. Po izvršenom zadatku vratio se u s. Zabrdski Popovci. Drugi bataljon od 6. avgusta nalazio se u s. Zabrdskom Tisovcu, a 4. bataljon u s. Koturiću.

Borbena moral drugarica bio je na visini. U borbama tokom jula istakle su se: Mileva S. Jorgić iz s. Kometnika, Vukosava Trivić iz Međeđe kod B. Dubice (poginula pri napadu na s. Sirač), Slavica N. Kovačić u borbi kod Crkvenog Boka, gdje je i ranjena, zatim Bosiljka Stojaković iz s. Kućica kod Dubice, Mileva Bara iz s. Brezičani kod Prijedora, Dragica Radojčić iz s. Kusonje kod Pakraca, Mileva Zakula iz s. G. Trnava kod N. Gradiške, Bogdanka Njegovan iz Međeđe kod B. Dubice, Pava Horvetek iz s. Trnava kod N. Gradiške, Duja Bosiočić iz s. Pobrđana kod Dubice i Ana Misirača iz s. Gunjevci kod B. Dubice.

Politički delegat voda Dragica Pjakić rodom od Korenice marševala je za Baniju sa nezaliječenim ranama na nogama.¹⁹⁷

Poslije sedam mjeseci borbenih dejstava u 1943. godini i krupnih rezultata koje je polučio NOP u Slavoniji, posebno oružane formacije, štab korpusa je izvršio analizu borbenih dejstava jedinica, sagledao uspjehe i nedostatke i na bazi toga 30. 7. 1943. uputio štabu 10. divizije naređenje u kome se ukazuje na načine otklanjanja slabosti i nedostataka, te na načine izvođenja borbene obuke i dr.¹⁹⁸ U tome naređenju ističu se uspjesi divizije, posebno 17. brigade i konstatuje da sve to »pokazuje da su naši i rukovodioci i borci osposobljeni za složenije vojničke operacije i da se ubuduće mogu očekivati još veće pobjede u borbi sa neprijateljem«.

Međutim, upozorava se i na greške »koje mogu donijeti ozbiljne poraze i velike žrtve«. Navodi se i činjenica da svi borci nisu dovoljno ovladali naoružanjem, a i da neke starješine ne poklanjaju dovoljno brige svom usavršavanju kako bi uspješnije rukovodili jedinicama. Također se ukazuje i na potrebu razvijanja obavještajne i izviđačke službe.

Ovo naređenje je jasno ukazivalo na prijeku potrebu da borci potpuno ovladaju oružjem kako bi tim umanjili prednost neprijatelja. Otuda se u jedinicama često organizovalo takmičenje između pojedinaca, desetina, vodova pa i četa u brzini sklapanja i rasplapanja puške, automata, puškomitraljeza i mitraljeza. Kad god je bilo moguće, izvođena su školska gađanja. Sve ove mjere imale su krupnih rezultata, zahvaljujući upornosti starješina i volji naših boraca.

LIKVIDCIJA UBACENE ČETNIČKE GRUPE

Četnički pokret u Slavoniji nije postojao niti je organizacijski, bilo kada u toku NOB bio uspostavljen. Mada

197 Izvještaj štaba 17. udarne brigade, od 29. 7. 1943. štabu 2. korpusa NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 19-2, K. 1131.

198 Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 307, i tom V, knjiga 18, str. 96.

četnička Vrhovna komanda nije nikada uspjela da organizuje ma kakvu svoju formaciju na ovom terenu, ona je u svojoj propagandi stalno pominjala nekakve četničke snage u Slavoniji. Bilo je, međutim, pokušaja da se stvori njihov oslonac i u ovom regionu. Tako je u avgustu 1943. četnički major Dušan Janjić po odobrenju Nijemaca prešao iz Bosne sa grupom od oko 30 četnika i smjestio se u s. Čovac.¹⁹⁹

U vrijeme kada se ova četnička grupa prebacila u Slavoniju, 2. bataljon 17. udarne brigade nalazio se u Zabrdskom Tisovcu. Čim se saznalo za dolazak četnika, odlučeno je da se odmah likvidiraju. Iz sastava 2. bataljona formirana je jedinica od najboljih 100 boraca. Predvođena zamjenikom komandanta divizije i komandantom brigade 14. avgusta je krenula ka s. Čovac.²⁰⁰ Za pola sata akcija je bila gotova. Na poprištu je ostalo 20 mrtvih četnika, a major Janjić sa desetak četnika uspio je pod okriljem noći pobjeći preko Save. U četničkom štabu zaplijenjena je arhiva, iz koje se vidjelo da su oni na ovaj teren došli sa odobrenjem njemačke komande u Okučanima. Bila je to izuzetno značajna pobjeda, jer poslije ovog poraza četnici više nisu činili slične poduhvate u Slavoniji.

Nekoliko dana kasnije po naređenju štaba korpusa formirana je specijalna jedinica za borbu protiv četnika — Protivčetnički bataljon.²⁰¹ Formiran je od dobrovoljaca i to po 50 boraca iz 10. i 12. divizije. Protučetnički bataljon bio je naoružan, pored ostalog naoružanja, i sa 10 puško-

199 Izvještaj štaba 2. korpusa Glavnom štabu NOV i POH o akcijama i borbama u Slavoniji u toku avgusta 1943, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 434.

200 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 20.8.1943. štabu 10. divizije NOVH; Arhiv VII, reg. br. 13-1/2 K. 1130; Borba sa četnicima kod s. Covac, Arhiv VII, reg. br. 16-1/4 K. 1129.

201 Naređenje štaba 17. udarne brigade od 22.8.1943. o dodjeli boraca za Protučetnički bataljon, Arhiv VII, reg. br. 4-1 K. 1133. Nešto kasnije, kada je formirana Cehoslovačka brigada, ovaj bataljon ušao je u njen sastav, kao jedan od njenih bataljona., Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 267; Izvještaj štaba 2. korpusa od 18.8.1943. Glavnom štabu NOV i POH o razmještanju i moralnom stanju neprijateljevih jedinica, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 214.

mitraljeza i 2 laka minobacača. U sastav ovoga bataljona 17. udarna brigada dala je 25 boraca, 3 puškomitraljeza i jedan laki minobacač. Za komandanta bataljona postavljen je Milan Joka, zamjenik komandanta 17. udarne brigade, a za političkog komesara Čedo Grbić Kedacije, politički komesar 12. udarne brigade. Glavni zadatak ovoga bataljona bio je da spriječi svaku aktivnost četnika na prostoru između željezničke pruge i Save i da onemogući njihovo prebacivanje iz Bosne u Slavoniju. Pred partijsko-političkim radnicima stajao je zadatak stalne političke borbe protiv četništva. S tim u vezi uslijedilo je i Uputstvo štaba 2. korpusa²⁰² političkim komesarima.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD U BRIGADI

Politički rad bio je od veoma velikog značaja za život i rad jedinica. Istaknuto mjesto u tome radu, osobito u kulturno-prosvjetnom, zauzimali su odsjeci za agitaciju i propagandu — agitpropi.²⁰³ Sadržina rada bila im je veoma bogata. Održavani su analfabetski tečajevi, pripremane usmene novine, održavani mitinzi sa narodom, priređivane umjetničke predstave, izdavane zidne i džepne novine, četne i bataljonske, organizovani pjevački horovi i diletantske grupe, ispisivane aktuelne parole po selima i gradovima, umnožavane i izdavane radio-vijesti i dr. U okviru agitpropa postojala je tzv. »tehnika« (šapirograf, gešteter ili ciklostil za umnožavanje pisane riječi, vijesti, raznih brošura i si.)

Jedan od značajnih zadataka u jedinicama bio je rad sa nepismenima. U to vrijeme u 3. bataljonu, na primjer, bilo je 25 nepismenih. Broj nepismenih smanjivao se iz dana u dan. Teškoća je bila u tome što se često prekidao taj rad uslijed višednevnih borbi i marševa. U ovom periodu poginuo je borac Dušan Romčević, koji je bio zadužen za rad sa nepismenima u 3. bataljonu.

202 Grada, HIS, str. 264.

203 Izvještaj štaba 17. udarne brigade, od 18.8.1943. političkom komesaru 10. divizije o radu AGITPROPA od 15.7. do 18.8. 1943. Arhiv VII, reg. br. 28-11, K. 1133.

Muzika 17. udarne brigade

Od polovine jula do polovine avgusta u brigadi je održano 5 usmenih novina, a u selima — 13 mitinga. Dva mitinga je priredila omladina, a borci su bili samo gosti. Izdana su i dva broja brigadnih zidnih novina. Uvježbani četni horovi postojali su u 1. i 2. četi 2. bataljona. Diletantske grupe izvodile su razne skečeve i kratke šaljive komade. koji su bili veoma omiljeni i među borcima i u narodu, jer su često ismijavali neprijatelja, ali bilo je i onih sa žaokom na račun partizana. I neki borci su pisali kratke skečeve. Tako je jedan borac iz 3. bataljona napisao dosta dobar skeč u vezi sa izdajničkim radom Hrvatske seljačke stranke i dao mu naslov »Prodavači sjemenja«. Takve diletantske grupe postojale su tada u 1, 2. i 3. bataljonu dok je 4. bataljon u tome zaostajao.

U sprovođenju planova kulturno-prosvjetnog rada teškoća je bilo zbog oskudice u tehničkom materijalu. Nedostajalo je indiga, glicerina, roto-papira i si. U borbi pri napadu na gradove i varošice borci iz tzv. tehnike uvijek su

tražili sredstva koja su im bila potrebna za pisanje, fotografisanje itd. Nalazili su gotovo redovno prava rješenja i najčešće nisu dozvoljavali da borci u četama i bataljonima ostanu bez radio-vijesti.

Stalno informisanje boraca o onome šta se dešavalo u našoj zemlji i na frontovima naših saveznika bilo je od velikog značaja za dobro moralno-političko stanje jedinica. Time se u značajnoj mjeri osujećivala neprijateljska propaganda. Zato su uvijek, pa i poslije naporne borbe ili marša članovi agitpropa odnosno »tehnike« neumorno radili da bi pripremili najnovije vijesti iz borbe u Bosni, Makedoniji, na Kosovu ili iz nekog drugog kraja naše zemlje. Članovi agitpropa i tzv. tehnike su često išli sa jedinicama u napade na uporišta i sa lica mjesta pisali o borbama i podvizima boraca.

Tih dana brigada je imala 824 borca i rukovodioca.²⁰⁴ Od toga 636 seljaka, 144 radnika, 12 namještenika. Članova KPJ je bilo 158.

BORBE U ISTOČNOM DIJELU SLAVONIJE

Polovinom avgusta cijela 10. divizija se nalazila u pokretu za Dilj-goru radi izvršenja novih zadataka. Dvadesetog avgusta 17. brigadi je naređeno da izvrši pokret pravcem selo Bučko Kamensko—Visoko Drvo—Poljakovci, te da 1. bataljon razmjesti u s. Draga, a ostale bataljone u selima Velika i Radovanci.²⁰⁵ Dvadeset drugog avgusta dijelovi brigade su dostigli širi rejon s. Velika.²⁰⁶ Poslije podne istog dana neprijatelj je ka selu Velika uputio oklopni voz sa oko 300 vojnika radi napada na 2. bataljon 17. brigade. Međutim, zahvaljujući obavještenjima o pokretu neprijatelja, bataljon ga je pripremljen dočekaao i iznena-

204 Brojno stanje 17. udarne brigade od 21. 8.1943, Arhiv VII, reg. br. 22-5, K. 1121.

205 Naređenje štaba 17. udarne brigade od 20. 8.1943. za pokret, Arhiv VII, reg. br. 43-1, K. 1129.

206 Izvještaj štaba 10. divizije od 23. 8.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o borbi kod Velike i odlasku divizije na područje Dilja, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 303.

dio. Poslije kraće borbe neprijatelj se povukao, pretrpjevši osjetne gubitke.²⁰⁷ Drugi bataljon je imao 4 poginula i 13 ranjenih boraca.

Po dolasku na Dilj 17. brigada je dobila zadatak da likvidira neprijateljska uporišta u Slatiniku Drenjskom i Drenju. Za napad na ova uporišta štab brigade je izdao zapovijest²⁰⁸ 25. 8. 1943. Prvi bataljon je napao Slatinik Drenjski a 3. bataljon²⁰⁹ Drenje i to sa po jednom četom sa sjeverne, istočne i zapadne strane sela. Drugi bataljon je određen u zasjedu ispred s. Razbojišta da bi spriječio prodor neprijatelja iz Našica.²¹⁰ Četvrti bataljon je bio određen u brigadnu rezervu. Napad je otpočeo 26. 8. 1943. u 22.30. U uporištima se nalazilo nešto folksdojčera i neke manje njemačke jedinice. Ukupno, u oba uporišta, bilo je oko 150 vojnika.

Poslije 3—4 sata borbe neprijatelj se povukao u Đakovo.²¹¹ Poginulo je 15 neprijateljskih vojnika, a zaplijenjeno mu je 45 pušaka, 4 puškomitraljeza, 2 laka minobacača i razne druge opreme i materijala. Iz brigade su 3 borca poginula i 3 ranjena. U Drenju je zaplijenjeno i 3 vagona pšenice u vrećama, što je bilo spremljeno za Njemačku.

Narod ovih sela izvanredno je primio borce 17. brigade i svojim odnosom pokazivao da je uz Narodnooslobodilačku vojsku. Domaći Nijemci koji su bili u organizaciji »Kulturbund« i bili neprijateljski raspoloženi prema našoj borbi i aktivno se borili protiv NOV i POJ i tada nisu skrivali ta svoja osjećanja.

207 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 24. 8.1943, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 582.

208 Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 332.

209 Sa ovim bataljonima u akciji je bio načelnik štaba brigade Ljubomir Vukotić.

210 Uz ovaj bataljon nalazio se obavještajni oficir 17. udarne brigade Herbert Enei, prvoborac, pripadnik njemačke narodnosti, rodom iz Zagreba.

211 Izvještaj štaba 10. divizije od 26.8.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o napadu na Slatinik Drenjski, Drenje i Pridvorje, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 340, Izvještaj štaba 10. divizije od 3. 9.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o napadu na Slatinik Drenjski, Drenje i Pridvorje, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 45.

NAPAD NA KRNDIJU

Selo Krndija, naseljeno domaćim Nijemcima, takođe je bilo uporište koje je trebalo što prije likvidirati. Bilo je pretvoreno u pravu tvrđavu (17 bunkera), koju je branilo oko 200 folksdojčera na čelu sa općinskim bilježnikom Antunom Cenzorom, zapovjednikom posade. Akcija na Krndiju imala je i veliki politički značaj. Trebalo je kazniti zločince i palikuće i tako osloboditi straha i terora narod okolnih sela koji je bio dobrim dijelom od prvih dana uz NOP.

Stab divizije izdao je 27. 8. 1943. zapovijest za napad na neprijateljsku posadu u s. Krndiji.²¹² Iz 17. brigade za napad je bio određen 2. bataljon, koji je napadao uporište sa sjevera i istoka i 2. bataljon 21. brigade — sa zapada. Treći bataljon brigade bio je na obezbjeđenju u šumi ispred s. Poganovci, dok je 1. bataljon obezbjeđivao pravac od Našica na položajima ispred s. Podgorača, zatim dijelom snaga put koji vodi iz s. Kršinci u Stipanovce, dok je jedan vod bio u zasjedi prema s. Rudolfovcu. Četvrti bataljon, bez jedne čete, bio je u brigadnoj rezervi a jedna četa na obezbjeđenju u rejonu k. 96 sa zadatkom da štiti snage u napadu sa istoka i likvidira neprijatelja koji bude bježao iz uporišta.

Jedinicama je naređeno da se što prije dohvate naselja i to na mjestima gdje su raskrsnice ulica, što bi olakšalo manevr unutar uporišta. Prva četa je trebalo da se od raskrsnice širi u svim pravcima, 2. četa ka k. 97, a 3. četa 2. bataljona prema sjevernoj strani sela.

Početak napada određen je za 27. avgust u 23.00.²¹³ Pošto se selo nalazilo u ravnici, jedinicama koje su napadale skrenuta je pažnja »da treba uložiti sve napore da se ono likvidira prije zore«.

Iako je posada u uporištu bila sastavljena isključivo od domaćih Nijemaca, veoma neprijateljski raspoloženih prema NOB, svima borcima koji su učestvovali u napadu pod prijetnjom najoštrije kazne, skrenuta je pažnja na po-

212 Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 350.

213 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 27. 8.1943. za napad na Krndiju, Arhiv VII, reg. br. 46, K. 1129.

našanje prema stanovništvu, mještanima. U zapovijesti, stoji i ovo: »Vrlo je važno kakav će dojam učiniti naša vojska u tom selu, gdje do sada još nikada nije bilo partizana«.

Uporište je likvidirano prije svitanja. Međutim, još u toku noći neprijatelj iz Đakova je krenuo tenkovima u pomoć opkoljenoj posadi u Krndiji. Zbog toga su sve naše jedinice koje su bile angažovane u borbama oko Krndije povučene kako ne bi bile izložene nepotrebnim gubicima..

U ovoj borbi neprijatelj je imao gubitke od oko 40 poginulih, a brigada 7 poginulih i 10 ranjenih.²¹⁴ Likvidacija ovog uporišta imala je veliki politički značaj za narod okolnih sela.

*

U ljeto i početkom jeseni 1943. godine NOP u istočnoj Slavoniji je bio u snažnom usponu. U selima oko Vukovara, Vinkovaca i u južnom dijelu osječkog kotara skoro sav narod je bio opredijeljen za NOP. Masovno se stupalo u jedinice NOV i POH. Kretali su na oslobođenu teritoriju istočne Slavonije, na Dilj u diljsko područje, u s. Paučje, odakle su upućivani u odrede i brigade 6. korpusa. I kapitulacija Italije, u prvoj polovini septembra, uticala je kasnije na brži odlazak jednoga broja ljudi ovoga kraja u partizanske odrede i brigade.

Tako su u avgustu i septembru 1943. hiljade novih boraca, najviše mladih, iz Bobote, Borova, Bršadina, Čakovaca, Negoslavaca, Petrovaca, Pačetina, Trpinje, Ostrova, Gaboša, Sremskih Laza, Ludvinaca, Mlake, Silaša, Ade, Palače Markušice, Vere i drugih sela kretale za diljsko područje. Bilo je to pravo slavlje. Išlo se čak i seljačkim kolima. Bilo je kolona i od po 200—300 novih boraca koje su vodili svega tri do četiri terenska radnika kao vodiči, koji su dobro znali pravce kretanja do Dilja. Do Dilja se obično stizalo za dvije noći, s tim što se predanjivalo u Koprivni, odnosno Dopsinu. Velike zasluge za tako masovan priliv novih boraca imale su političke organizacije i terenski radnici na tome području, partijske i skojevske organizacije, organizacije USAOH, narodnooslobodilački odbo-

214 Izvještaj štaba 10. divizije od 28.8.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o napadu na Krndiju, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 374.

xi, organizacije AFŽ i Narodnog fronta. Među terenskim radnicima, posebno su se istakli i značajnu ulogu u to vrijeme imali Živojin Jocić, organizator ustanka i ugledan partijsko-politički radnik na tome području, zatim Zdravko Čirić, Ljubinko Jocić, Košta Čačak, Ilija Krvavi, Vaso Đurđević Turčin, Jovo Mauković Roda, Pero Cvetković, Vlajko Kojčinović i dr.

Puni vjere u pobjedu ideala za koji su krenuli da se bore, te hiljade novih boraca rodoljuba, popunile su mnoge jedinice 6. slavonskog korpusa, njegove odrede i brigade.

Ova popuna je bila velika pomoć i dalji doprinos borbi, do čijeg je kraja trebalo istrajati skoro još dvije godine. Mnogi od tih boraca našli su se i u jedinicama 10. divizije, u 17. i 21. brigadi.

Sa područja kotara Vukovar, u 17. brigadu raspoređeno je oko 150 dobrovoljaca, najviše djevojaka i mladića. Iz Negoslavaca, na primjer, oko 50, među njima i četiri brata Abadžića, Rada, Milenko, Sava i Miloš. Najstariji je imao 22, a najmlađi 12 godina. Iz Petrovaca u brigadu je stupilo oko 25 boraca, iz Vukovara 20, iz Borova 14 itd. Bili su to dobri borci. Dosta njih izrasli su u vodne, četne i bataljonske rukovodioce. Veliki broj je i pao u borbi za slobodu, a svi zajedno doprinijeli su pobjedama jedinica 6. korpusa. Uvijek će ostati uspomena na borce Soku Marić, Ljubinka Dabića, Stevana Jovanovića Matiju, Đorđa Pravdića, Iliju Gluvakovića i druge iz Ostrova, Stevu Majskog iz Cakovaca, Angelinu Jelić i Dušana Abadžića iz Negoslavaca, Đorđa Petkovića i Branka Popovića iz Bobote, Dušana Paprića iz Vere, Milenka Mirkovića i Jovana Rađana iz Bršadina, Joakima Duduša i Eugena Hardija iz Petrovaca, Jovana Kelića i Stevana Radosavljevića iz Trpinje, Radu Gavrilovića i Miloja Komlenca iz Dopsina, Radu Semberca i Zdravka Prekodravca iz Markušice, Vladimira Bogićevića i Dragu Dragića iz Sremskih Laza, Đuru Šarkića iz Nijemaca, Adama Bosnića iz Andrijaševaca, Matu Iživkića iz Ivankova i na sve druge pale u borbi za slobodu.

*

Poslije borbi na Dilju brigada je krenula u Požešku kotlinu. U selima južno od Papuka, u širem rejonu Hrnjev-

ca, Venja i Vetova, jedinice 10. divizije su napadnute, ali je neprijatelj odbijen pretrpjevši znatne gubitke. Sve do 6. septembra jedinice brigade su u pokretu ili se odmaraju.²¹⁵ Po stizanju u Požešku kotlinu 17. brigada se razmjestila u selima i to: 1. bataljon u s. Podsreće, 2. bataljon u s. Orljavac, 3. bataljon u s. Nježiće, a 4. bataljon u s. Milivojevce. Nekoliko dana u ovim selima iskorišćeno je za sređivanje jedinica, odjeće i obuće, za popravku naoružanja i si.

Trećeg septembra 1943. Čehoslovački bataljon, koji je do tada bio u sastavu 17. brigade, stavljen je pod neposrednu komandu štaba korpusa.²¹⁶ Brigadi je naređeno da Čehoslovački bataljon ostavi u češkim selima oko Daruvara radi daljeg uključivanja češkog življa u NOP i njegove mobilizacije u NOV. U to vrijeme planirano je formiranje čehoslovačke brigade, što se ostvarilo krajem oktobra 1943. u s. Bučju.

Po izlasku Čehoslovačkog bataljona iz sastava 17. udarne brigade formiran je novi, 4. bataljon na taj način što su iz ostalih bataljona izvučene po jedna ranije formirana četa. Za komandanta bataljona postavljen je Zdravko Usković, dotadašnji zamjenik komandanta 2. bataljona, a za političkog komesara Stevo Vještica, dotadašnji informativni oficir brigade.²¹⁷ Za načelnika štaba umjesto Ljubomira Vukotića, koji je upućen za nastavnika u Oficirsku školu, postavljen je Enei Herbert,²¹⁸ dotadašnji obavještajni ofi-

215 Izvještaj štaba 10. divizije od 19. 9. 1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o dolasku u Moslavinu i o napadu na Hercegovac i Ivanjsku; Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 1. 9. 1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 15-2, K. 1130.

216 Naređenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 3. 9. 1943. štabu 10. divizije za pokret i dejstva u Moslavini, Bilo-gori, Kalniku i Hrvatskom Zagorju, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 30; Naređenje štaba 17. udarne brigade od 4. 9. 1943. štabu 4. bataljona o izdvajanju iz sastava brigade, Arhiv VII, reg. br. 48-1, K. 1129.

217 Poginuo 29.5.1944. na Dilju na dužnosti političkog komesara Osječke brigade.

218 Poginuo 1944. na dužnosti načelnika štaba 17. udarne brigade.

cir brigade. Krajem avgusta 1943. štab korpusa²¹⁹ je naredio da se u divizijama formiraju diverzantske čete, kako bi jedinice mogle vršiti diverzije i onda kada u svome sastavu nemaju dijelove korpusnog diverzantskoga bataljona.²²⁰ Uslijed potreba za nižim rukovodećim kadrom naređeno je da se pri svim štabovima brigada obrazuju kursevi za desetare.²²¹

219 Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 368.

220 Ovaj bataljon formiran je 1.5.1943. kod s. Zvečeva, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 243.

221 Naredenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 28. 8.1943. o formiranju kurseva za desetare i vodnike, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 372.